

ГЕОЛОГІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

Завгородній Ю. Ю. (м. Запоріжжя)

Три зустрічі і мегалітофілія

Мініатюра про людей та любов до великого каміння

Вкотре пересвідчуюсь, що у подорожах обтяжливе і беззмістовне буденне, наче кудись зникає. Натомість, невідомо звідки з'являється відчуття чудесного, а події набувають символічного значення. Розпорошені смисли несподівано концентруються, створюючи важливі і змістовні візерунки. У результаті – мимоволі, повільно, але невпинно помічаєш, як потрапляєш під магічний вплив зосереджених у часі та у просторі справжніх подій.

Зустрічі з незнайомими людьми – одна з найважливіших складових цього досвіду дороги. Але найкраще їхню особливість помічаєш не під час будь-якої подорожі, а саме тих, які спрямовані на знайомство з особливими місцями. Останні ж називають по різному: чи то сакральними і магічними, чи то місцями сили. Щоразу, коли вирушаєш у чергову таку подорож, ловиш себе на думці, що можлива зустріч із чудесним не тільки важлива, а і водночас невловима та непередбачувана. Тому. їдеш в очікуванні, затамувавши подих.

Так сталося і цього дня під час нашої з паном Ігорем мандрівки грудневим приазовським степом.

Зустріч перша. Шукаючи найвищу точку Запорізької області, ми дещо заблукали серед величезних відвалів гранітних кар'єрів, які істотно підсилили і без того нерівний рельєф місцевості. Перша наша спроба піднятися на Бельмак-Могилу¹ була невдалою. Замість природної гори ми опинились на рукотворній. Поки піднімались, до нас приєднався якийсь хлопець. Привітавшись із незнайомцем, я спробував дізнатись у нього про Бельмак-Могилу. Але моя спроба виявилась марною. Хлопець, який працював охоронцем на найближчому гранітному кар'єрі, ув'язався за нами не спроста. Він, як виявилось, виконував свої службові обов'язки. Мабуть, не так часто жалують місцеві терикони сторонні люди, особливо у неділю. Хоча родом хлопець був із сусіднього району, про Бельмак-Могилу він нічого не знав. Дивлячись на нього, я не утримався і запитав, що він читає й як розуміє сенс життя. Відповіді отримав лаконічні та промовисті: «Читати мені ніколи, бо постійно чимось зайнятий. А смисл життя вбачаю у тому, щоб мати дуже багато грошей». На цьому ми розстались. Хлопець пішов собі у сторожку, а ми поїхали далі шукати потрібну нам гору.

Зустріч друга. За кілька хвилин нам стало зрозуміло, що заблукали і без допомоги місцевих мешканців не обійтись. Як раз поруч на велосипеді їхав чоловік середнього віку у військовому однострої з нарукавною нашивкою «Державний прапор України». Пан Ігор зупинив навпроти нього машину. Тим часом, опустивши бокове скло і представившись, я звернувся з питанням як знайти Бельмак-Могилу. Пан Олександр, а так звали чоловіка, охоче пояснив нам найкоротшу дорогу до гори. Ми подякували і вже збирались їхати, як я знову запитав: «А Ви знаєте, що Бельмак-Могила – найвища висота Запорізької області

---

¹ Бельмак-Могила – це гора, сформована виходом докембрійських кристалічних порід Українського щита. Її найвищу точку увінчує давній курган. Назва «Бельмак» з тюркської мови перекладається як «Головна висота», «Те, що розділяє». Поблизу Бельмак-Могили свій початок беруть кілька степових річок (Гайчур, Кінська (Кінські Води), Берда).

над рівнем моря»? Тут пан Олександр пожвавішав і впевнено відповів: «Ні, не Запорізької!»

«Як не Запорізької?» – здивувався я, розгублено гортаючи путівник і шукаючи в салоні авто геофізичну карту Запорізької області, ще один вагомий аргумент.

«Ця Могила – найвища точка Приазовської височини та усієї Причорноморської низовини!» – енергійно зазначив Олександр і з гордістю розповів ось таку історію:

«Нещодавно я був на армійських зборах у Павлограді. Так от, якось зібрались ми з хлопцями біля географічної карти України і почали розповідати, хто звідки родом. Ті з них, кого призвали з великих міст, знаходили свої рідні міста, показуючи їх на карті. А я їм кажу: «Показати місто, то хіба диво?! А от хто з Вас може показати на карті, де знаходиться власна хата»? Всі тільки руками розвели. Тут я беру і показую на Бельмак-Могили, додаючи, що від цієї знатної гори до моєї хати рукою подати. Всього якихось триста метрів! Як усі хлопці жваво загомоніли...».

Залишали ми пана Олександра неохоче, відчуваючи приязнь як до самого чоловіка, так і до його винахідливого патріотизму.

Біля Бельмак-Могили були вже за десять хвилин. Сама гора ні чим особливим нас не вразила. Хіба що весь час дув надзвичайно сильний вітер. Здавалось, знаходишся десь серед безкрайніх центрально-азійських гірських хребтів-велетнів, а не в українському Приазов'ї. Хмарність і вітер завадили нам насолодитись спогляданням безкрайнього степу, чудові краєвиди якого напевно відкриваються у більш погожі дні. Хоча величезний гранітний кар'єр, який знаходиться прямо під горою, порушує просторову естетику за будь-якої погоди. До того ж він загрожує і самій горі в дуже озорому майбутньому. Такий собі сучасний хаос, розверзши ненаситну пащу, намагається проковтнути збережене упродовж тисячоліть людське минуле та остаточно спотворити споконвічний приазовський ландшафт. Хтозна, можливо, саме ця загроза і непокоїть господарів місця, які намагаючись захистити Бельмак-Могили, здійсмають вітер...

Якщо згадати про артефакти, то нашу увагу привернув не тільки триангуляційний знак, ще не зданий грабіжниками на металобрухт, а і рештки металевого столу та лави, що стояли колись поруч. Хоча саме знак і фіксує той факт, що гора Бельмак-Могила – найвища точка Приазовської височини та Запорізької області, висотою 324 м над рівнем моря.

Окремо ми зупинились біля необробленої гранітної глиби з написом «Геологічний пам'ятник природи Більмак-Могила / Охороняється законом / Н = + 324.07.», виконаним жовтогарячою та білою фарбами. Ця масивна глина, встановлена у підніжжя гори, покликана додатково донести усім прибульцям неординарний статус гори. Для нас же вона виступила ще й унаочненим прикладом сучасного відгону архаїчної практики зі вшанування мегалітів. Мегалітичний хаос кар'єру перетворювався на мегалітичний космос гори. Вже значно пізніше прийшло усвідомлення, що вся наша подорож пройшла під знаком мегалітів, а гранітна глина поблизу Бельмак-Могили була першим із багатьох прикладів сучасної мегалітофільії, які на нас ще чекали.

Від Бельмак-Могили ми попрямували далі на південь до гори Оба-Таш. Там розраховували познайомитись з парком мегалітів, про який дізнались від знайомого завдяки його посту на ФБ.

Разом із собою везли і домашнє завдання, яке полягало у тому, щоб перевірити гіпотезу путівника «Запорозька область. Персональний гид. Запорозьє, 2012. – С. 151» про те, що Бельмак-Могила «у давнину могла грати роль одного з найважливіших культових центрів Приазов'я». Її вирішили перевірити вже після повернення до міста, залучивши відповідну наукову літературу. Про Бельмак-Могилу та її околиці мали б писати, бо, якщо вірити путівнику, свого часу археологи тут розкопали унікальне святилище доби пізньої бронзи у вигляді величезного вогнища і фігур, що нагадують змія та яйце.

Зустріч третя. Гору Оба-Таш² і парк мегалітів на ній нам показав кременезний пан Сергій, що встиг чимало побачити на своєму віку. Його ми розшукали у селі Салтичія, до якого добродій спеціально переїхав із сусіднього райцентру разом із родиною. Раніше він займався спелеологією, створивши ще за радянські часи один із перших спелеологічних клубів в Україні. Переїхавши з містечка до села, пан Сергій не розчинився у постійних і численних селянських клопотах, а знайшов можливість гармонійно поєднувати органічне землеробство з творчістю. Власне, остання нас і зацікавила. Тому ми й відправились на гору Оба-Таш, щоб безпосередньо побачити результат діяльності пана Сергія і його однодумців.

Гора Оба-Таш, як і Бельмак-Могила, є виходом Українського щита. Але якщо Бельмак-Могила домінує серед інших високих гір і пагорбів, то Оба-Таш здіймається серед степового ландшафту, що істотно підсилює її велич. Не так давно на горі припинили видобувати граніт, не встигши завдати їй відчутної шкоди. Робітники пішли, але після себе залишили чимало розкиданих то там, то сям великих необроблених брил граніту. Ще важливою принадою Оба-Таш є її нерозорані схили, що і досі зберігають цілинне степове різнотрав'я. От це особливе місце й облюбував пан Сергій для втілення неординарного проекту – парку мегалітів.

Хоча сам задум ще перебуває у стадії реалізації, багато його складових вже очікують на відвідувачів. Серед них: чималий лабіринт, сонячне коло, храм вітрів і відродження, дольмен, жертвник, менгіри і навіть амфітеатр та петрогліфи. Ходіння різнонаправленими мегалітичними траєкторіями непомітно змінило внутрішній стан стриманого скепсису, який ще зберігався під час підйому на Оба-Таш і в перші хвилини

² Назва «Оба-Таш» складається з двох ногайських слів «Оба» («Рід», «Плем'я») і «Таш» («Камінь»), що в перекладі українською може означати «Родова Гора» чи «Родовий Камінь».

знайомства з незвичайним парком, на відчуття прогресуючого піднесення. Пан Сергій нам не тільки показував, а і розповідав про кожну мегалітичну композицію, за основу яких, як виявляється, були взяті відомі вітчизняні і світові пам'ятки. Окремо він зупинився і на особливостях гори Оба-Таш. Грунтовні археологічні дослідження ні самої гори, ні її околиць ще не проводились. Але, як припускає пан Сергій, гора не могла не приваблювати давню людину, яка була більш чутлива за сучасну людину до енергетично насичених та атрактивних місць. А саме таким і є Оба-Таш, про що свідчать біолокаційні розвідки пана Сергія.

Гора помітно вирізняється з поміж безкрайнього, але, переважно степового ландшафту своєю висотою, яка спрямовує її до іншого, ще більш безкрайнішого простору – Неба. Особливість Оба-Таш підсилює магічна і сувора краса її гранітного верхів'я та захоплюючий вид двох безмежностей: степу і Неба, які ніби перетинаються на горі. Складається враження, що парк мегалітів покликаний налаштувати сучасну людину на ці вищі вібрації, очищуючи її від нальоту буденності. Дійсно, коли всі мегалітичні композиції пройдено, і ти опиняєшся на вершині гори, відбувається якесь дивовижне перетворення: тебе починають переповнювати стани піднесення, безмежності і польоту. Якщо у мандрівки буває акме, то акме нашої мандрівки була вершина гори Оба-Таш! Хотілось дивитись і вбирати у себе цю невимовну красу безмежності цілу вічність, аби потім відштовхнувшись від землі, розчинитись у небесній блакиті, вже підфарбованої проміннями вечірнього сонця...

Але потрібно було повертатись. Не перестаю дивуватись людській здатності повертатись зі змінених станів свідомості: чи то екстазу, чи то інстазу до базових (буденних) станів. От і цього разу вкоріненість у буденність вкотре перемогла.

Завершувалась наша третя зустріч, а з нею і знайомство з сучасними проявами мегалітофілії у степовому Запорожжі. Виявляється, архаїчна схильність до увічнення брил необробленого каміння зовсім не зникла і нагадує про себе у наш час у досить несподіваний, але такий симпатичний спосіб.

Подякувавши пану Сергію за його чудову екскурсію і дивовижний проект, ми вирушили у зворотній бік. З кожною миттю магічна атмосфера гори Оба-Таш віддалялась від нас не тільки в часі, а і в просторі. Але набутий досвід ще довго не відпускав, не відпускає він і зараз, змушуючи писати ці рядки. Хоча буденність і взяла своє, пам'ять закарбувала пережите. Враження виявились фотографічно міцними. І ще не один і не один день по поверненню був змушений почувати себе, ніби роз'єднаним між тут і там...

P. S.

А на наступний день зранку на священній Хортиці з'явилися ось ці рядки:

На горі Оба-Таш

Тут в Небо миттєво підносить,

В чарівну безмежність уносить.

Кайдани тяжіння зникають,

Думки безпорадні блукають,

Слова, почуття застигають...